

Ośrodek „Brama Grodzka -Teatr NN”

20-112 Lublin, ul. Grodzka 21

tel./ fax. (0-81) 532-58-67

fax. (0-81) 534-61-10

e-mail: monika@tnn.lublin.pl

<http://www.tnn.pl>

Sz. P.
prok. Jacek Nowakowski
Naczelnik Oddziałowej Komisji
Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu w Lublinie
ul. Wieniawska 15
20-071 Lublin

Nasz znak: Data:
M-MK-4064-6/06   2007/10/05

DOTYCZY: Mordu na dzieciach z Ochronki dla sierot żydowskich przy ul. Grodzkiej 11 w Lublinie.

Szanowny Panie Naczelniku,

w nawiązaniu do Pana pisma z dnia 11 sierpnia 2007 r. o nr Ko 77/07 oraz wcześniejszej korespondencji dziękuję za informację o pozyskanym przez Państwa - w ramach prowadzonego śledztwa - dokumencie z Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen w Ludwigsburgu, który zawiera treści dotyczące mordu na dzieciach z Ochronki dla sierot żydowskich.

W imieniu Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” zwracam się z prośbą o udostępnienie kopii tłumaczenia tego dokumentu oraz kopii zeznań trzech świadków, o co prosiłam w piśmie z dnia 11 lipca br. Przypomnę, że chodzi o zeznania Volmana Eizenberga, Ety Britman i Karola Mulaka, które znajdują się w Aktach w sprawie getta w Lublinie (sygn. 21 906/OL, AGKBZnNP). Informację o istnieniu tych zeznań zamieścił prof. Tadeusz Radzik w swojej publikacji „Lubelska dzielnica zamknięta” w rozdziale poświęconym opiece społecznej (str. 178, przypis nr 128; załącznik nr 9c).

We wspomnianym piśmie z dnia 11 lipca zasygnalizowałam Państwu, że Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” zebrał - celem upamiętnienia miejsca mordy na dzieciach z Ochronki dla sierot żydowskich - relacje osób, które były świadkami tego zdarzenia.

W świetle otrzymanej od Państwa informacji o prowadzonym przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Lublinie śledztwie w sprawie zbrodni na ludności żydowskiej popełnionych podczas likwidacji getta na Majdanie Tatarskim, jesteśmy zobowiązani przekazać Państwu kopie zebranej przez Ośrodek dokumentacji w sprawie likwidacji Ochronki.

Na dokumentację tą składają się m. in. płyty CD z nagraniem relacjami świadków, które pozwoliły nam ustalić miejsce mordy dzieci z Ochronki:

- a. Alicja Zahar (całość, dysponujemy także nagraniem video rozmowy z tym świadkiem);
- b. Marian Sobczyk (płyta 1: HM_MSobczyk_002; płyta 2: HM_MSobczyk_009);
- c. Stanisław Sobczyk (HM_002_SS);
- d. prof. Edward Soczewiński (2006-11-03 11_08, 3:05 – do końca);
- e. Ryszard Zakrzewski (004_ZR);
- f. Danuta Tatara (płyta 2: track02);
- g. Stanisław Przybyła (całość - nagranie z wizji lokalnej na miejscu mordy);
- h. Eugeniusz Przybyła (- II -);
- i. Maria Wrona (2006-11-03 15_07, 11:55 – do końca);
- j. Eugenia Włodarczyk (EW_007);
- k. Stefan Krusiński - świadek ekshumacji przeprowadzonej po wojnie w miejscu, które zostało wskazane przez pozostałe osoby jako miejsce mordy na dzieciach z Ochronki (płyta 1: SK_006; płyta 2: SK_007).

Wymienione nagrania odbyły się na przełomie jesieni ubiegłego roku i zimy roku 2007. Przekazujemy Państwu całość poszczególnych nagrań, natomiast w nawiasie zaznaczyliśmy te fragmenty na ścieżce dźwiękowej, które dotyczą sprawy likwidacji Ochronki.

Powyższe relacje są obecnie w trakcie przepisywania i opracowywania. Przewidujemy, że prace nad tym zakończą się w bieżącym roku.

Informujemy Państwa zarazem, że osoby, których wspomnienia nagraliśmy w ramach Programu „Historia Mówiona”, wyraziły zgodę na wykorzystanie tych relacji dla celów edukacyjnych oraz dla potrzeb projektów artystycznych realizowanych przez Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”. Inne potrzeby skorzystania z przekazanych nagrań, wymagają zatem dodatkowego zasięgnięcia zgody poszczególnych autorów nagranych wypowiedzi. Gdyby zaistniała wspomniana konieczność, prosimy nas o tym poinformować w celu nawiązania kontaktu ze wskazanymi osobami i poinformowania ich o etapie podjętych działań, zmierzających do upamiętnienia miejsca mordy dzieci z Ochronki.

Mamy nadzieję, że przekazane przez nas materiały, okażą się dla Państwa wystarczające do otwarcia nowego wątku w prowadzonym śledztwie w sprawie zbrodni na ludności żydowskiej. Zapewniamy równocześnie, iż udostępnimy Państwu kolejne informacje, które mogłyby służyć temu śledztwu, jeśli do takich dotrzemy.

W związku z posiadaną wiedzą dotyczącą ekshumacji ciał dzieci (załącznik nr 1k oraz załączniki nr 10c, 10d) zwracamy się do Państwa o udzielenie wszelkich informacji dotyczących wyżej wymienionego faktu. Dzięki nim wiedzielibyśmy, jaka była liczba ofiar oraz gdzie znajduje się obecne miejsce pochówku ciał. Informacje te pozwoliłyby także zweryfikować miejsce mordy na dzieciach z Ochronki, na czym szczególnie nam zależy. Intencją podjętych przez Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” działań w sprawie likwidacji Ochronki jest bowiem wola upamiętnienia miejsca tego zdarzenia.

Jeśli jesteśmy w stanie pomóc Państwu w jakikolwiek sposób, to deklarujemy wolę współpracy.

Jednocześnie przekazujemy Państwu materiały zebrane przez Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” dotyczące wyżej omówionej sprawy.

Z poważaniem,
Monika Krzykała

Spis załączników:

1. Relacje świadków w sprawie mordu na dzieciach z Ochronki dla sierot żydowskich nagrane przez Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” na przełomie jesieni 2006 i zimy 2007.

- a. Alicja Zahar (całość, dysponujemy także nagraniem video rozmowy z tym świadkiem);
- b. Marian Sobczyk (płyta 1: HM_MSobczyk_002; płyta 2: HM_MSobczyk_009);
- c. Stanisław Sobczyk (HM_002_SS);
- d. prof. Edward Soczewiński (2006-11-03 11_08, 3:05 – do końca);
- e. Ryszard Zakrzewski (004_ZR);
- f. Danuta Tatar (płyta 2: track02);
- g. Stanisław Przybyła (całość - nagranie z wizji lokalnej na miejscu mordu);
- h. Eugeniusz Przybyła (- II -);
- i. Maria Wrona (2006-11-03 15_07, 11:55 – do końca);
- j. Eugenia Włodarczyk (EW_007);
- k. Stefan Krusiński - świadek ekshumacji przeprowadzonej po wojnie w miejscu, które zostało wskazane przez pozostałe osoby jako miejsce mordu na dzieciach z Ochronki (płyta 1: SK_006; płyta 2: SK_007).

2. kserokopie map pamięci miejsca mordu autorstwa:

- a. Ryszarda Zakrzewskiego z naniesionymi ołówkiem uwagami p. M. Sobczyka;
- b. Stefana Krusińskiego;
- c. mapa pamięci R. Zakrzewskiego z naniesionymi uwagami S. Krusińskiego.

3. kserokopia fragmentu współczesnej mapy Lublina z zaznaczonymi: miejscem mordu na dzieciach z Ochronki dla sierot żydowskich oraz z granicami getta na Majdanie Tatarskim wyrysowanymi wg relacji prof. E. Soczewińskiego.

4. kserokopia mapy z zaznaczonymi granicami getta na Majdanie Tatarskim opublikowanej w książce Józefa Marszałka „Majdanek. Obóz koncentracyjny w Lublinie.”, Wyd. Interpress, Warszawa 1987.

5. Kopie map terenu, na którym dokonano mordu. Mapy udostępnione przez Wydział Geodezji i Gospodarki Nieruchomościami UM.

a. Fragment mapy (w dwóch częściach) w skali 1:500 Urzędu Miasta Lublin - Miejskiego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej przyjętej do państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego w dniu 25.02.1989 r.

b. Fragment mapy (dwie części) - oryginał na kalce - z zarysem terenu sprzed budowy osiedla Tatary i zaznaczeniem działek - naniesione wybudowane nowe budynki osiedlowe powojenne.

c. Fragment mapy, 10.08.1967 r.

d. Fragment mapy w skali 1:1500, 29.04.1972 r.

e. Fragment mapy w skali 1:1000, 15.01.1973 r. – wykonana na podstawie map sporządzonych w latach 1972, 1967.

6. spisane relacje świadków bądź informacje o nich:

a. Ryszard Zakrzewski „Mali Aniołowie”, [w:] „Nasza Wieś”, 09.10.1998 r., nr 41, s. 3.

b. Edward Soczewiński „Wspomnienia chemika”, [w:] „Wspomnienia dawne i niedawne. 60 lat nauczania medycyny w Lublinie”, Wyd. Akademia Medyczna im. Prof. Feliksa Skubiszewskiego w Lublinie, 2004 r.

c. Monika Szablowska „Dzieci z Grodzkiej 11”, [w:] „Słowo Żydowskie” 1-2 (391-392), 17-31 stycznia 2006, Warszawa [dotyczy m. in. relacji Mariana Sobczyka].

d. „Wyniszczenie ludności żydowskiej Lublina”, [w:] „Lublin w okresie okupacji (1939 – 1944): na podstawie badań sądowych Miejskiej Komisji Badań

Zbrodni Niemieckich". Opracował Remigiusz Moszyński, Sędzia Sądu Apelacyjnego i Leopold Policha Wiceprezes Sądu Okręgowego, Wydawnictwo Lubelskie [tekst odnosi się do relacji Karola Mulaka].

e. Dokument: nr 5.B - ze zbiorów Symchy Wajsa [odnosi się m. in. do relacji Karola Mulaka].

f. „Likwidacja sierocińca żydowskiego w Lublinie.” - Według zeznań świadków opracowała B. Lewin, Lublin., [w:] „Dzieci oskarżają”, opr. Maria Hochberg-Mariańska i Noe Grüss, wstęp Maria Hochberg-Mariańska, Kraków-Łódź-Warszawa 1947 r.

g. Karol Mulak, [w:] „Relacje. Zeznania ocalałych Żydów”, spisano 1945 w Lublinie, tekst prot. Blanka Lewin. Materiał zmikrofilmowano. Archiwum ŻIH, sygnatura 301/636 [kserokopia niepełna].

h. Symcha Turkeltaub, [w:] „Relacje. Zeznania ocalałych Żydów”, Archiwum ŻIH, sygn. 301/1417.

i. Chana Rapaport, [w:] „Relacje. Zeznania ocalałych Żydów”, Archiwum ŻIH, sygn. 301/2783.

j. Rachmil Gartenkraut, [w:] „Relacje. Zeznania ocalałych Żydów”, Archiwum ŻIH, sygn. 301/2784.

k. Bolesław Kopelman, Archiwum ŻIH, lb. 339.

l. Jerzy Pasierbiak (rok nagr. 1998, relacja zamieszczona na stronie Pamięć Miejsca i na płycie CD dołączonej do 28. numeru „Scriptores” pt. „Ścieżkami pamięci”.)

m. Wyrok:Herman Worthoff/1976, Weisbaden NR 8 ks. 1/70, Główna Komisja Badania zbrodni Hitlerowskich w Polsce; Instytut Pamięci Narodowej, 2h/W/22 t. I. (tłum. Robert Kuwałek).

n. Josef Achtman „Żydowski Lublin:”, [w:] „Scriptores” nr 1/2003 (27).

o. Wacław Gralewski „Cień serca”, [w:] „Pięść Herostratesa”, Lublin 1958 r., s. 94-95.

p. Hersz Feldman, relacja: Od Majdanu do Dachau, [w:] Księga Pamięci Lublina, s. 4222. (tłum. R. Kuwałek).

r. Informacja o istnieniu spisanej przez Roberta Kuwałka relacji Marii Cyprysiak (1914-1999) - pracownicy rzeźni miejskiej w latach 1939-1959.

s. Relacja Kazimierza Kamińskiego (zbiory HM Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”.

7. Ogólny tekst o Ochronce dla sierot i starców żydowskich, napisany dla celów edukacyjnych Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” przez Martę Grudzińską.

8. „Kobieta w futrze” - fragment ostatniego tekstu Anny Langfus, napisanego przez nią na podstawie wywiadu jakiego udzieliła ORTF [Francuski Urząd Radiofonii i Telewizji] w 1962 roku, a opublikowanego w 1971 roku w specjalnym numerze pisma L'Arche zatytułowanym Judaisme et littérature.

9. Informacje o mordzie w opracowaniach:

a. „Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939 – 1945. Województwo lubelskie.” Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 1985.

b. Notka bibliograficzna: „925, str.311, Eisenbach: Hitlerowska polityka Zagłady Żydów W-1961, 339 Zespół: Okr. Kom. Bad. Zbrodni Hitl. Sygn. 186.

c. Tadeusz Radzik „Lubelska dzielnica zamknięta”, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1999 r.

d. Materiały przekazane Ośrodkowi „Brama Grodzka – Teatr NN” przez prof. T. Radzika:

d1. AAN, Delegatura Rządu na kraj, sygn. 202/II-29, Lublin, 12.04.1942 r.

d2. „Likwidacja domu sierot w Lublinie” - ze zbioru dokumentów „Martyrologia dzieci”, zestawionego przez N. Grish (?), Buenos-Aires, 1947 r., str. 75-77-tł. z jidisz Adam Bielecki, Warszawa, październik 1987.

M-MK-4064-6/06 2007/10/05

d3. AAN, Delegatura Rządu na kraj, sygn. 202/II-7 „Informacja bieżąca” nr 15 z 21.04.1942.

e. „Lublin. Dzieje Miasta. Tom II XIX i XX wiek”, Tadeusz Radzik, Wiesław Śladkowski, Grzegorz Wójcikowski, Włodzimierz Wójcikowski, Towarzystwo Miłośników Lublina, Wydawnictwo Multico.

10. Informacje dotyczące pomnika na Nowym Kirkucie przy ul. Walecznych w Lublinie (być może są tam pochowane ciała dzieci):

a. Kserokopie dwóch fotografii przedstawiających: pomnik oraz laminowaną kartkę zostawioną zimą 2007 roku przy tym pomniku.

b. Pismo adresowane do Piotra Rytki-Zandberga – dyrektora ds. Restytucji i Zarządzania Nieruchomościami Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie - w sprawie zamieszczonej informacji na pomniku. (Nie otrzymaliśmy odpowiedzi na pismo.)

c. Notka autorstwa Roberta Kuwałka, w oparciu o którą grupa przyjezdnych napisała kartkę zostawioną przy pomniku (informacja od Marty Grudzińskiej).

d. Mailowa korespondencja z Robertem Kuwałkiem w powyższej sprawie.

e. Mailowa korespondencja dotycząca weryfikacji informacji pochodzącej od Dawida Sztokfiszsa.

11. Wybrane artykuły o projektach Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” upamiętniających likwidację Ochronki:

a. „Piasek w jednej chwili nasiąkł krwią” Małgorzata Szlachetka, [w:] „Gazeta Wyborcza” 10-12 listopada 2006.

b. „Listy do Ochronki” Monika Szablowska, [w:] „Słowo Żydowskie”, 7-8 (319-320), 17-30 kwiecień 2004, Warszawa.